

ALİGARH HAREKETİ YAZARLARI

- a) Hoca Eltaf Huseyin Hali (1837-1914)

1837'de Panipat'ta doğdu. Çocukluğunda gelenek olduğu üzere dini eğitim aldı. Kuran-ı Kerim'i birkaç yıl içinde ezberleyebilecek kadar güçlü bir hafızası vardı. Kişiliğinde dinseliliğin ön planda olması nedeniyle yazdığı şiir ve nesirler de dinsel içerikten asla arınmamıştır. Bu yüzden Sir Seyyid Ahmed Han grubunda muhalif bir ses olduğu sık vurgulanmıştır.

On yedi yaşındayken ailesi tarafından dayısının kızı İslam-un Nisa ile evlendirilmiş kısa bir süre sonra da Delhi'ye gitmişti. Burada Mevlevi Navazîş Ali ile tanışmış onun ilmi bilgilerinden hem yararlanmış hem de etkilenmiştir.

Delhi'de yaşamını sürdürürken "ilk kitabı olarak kabul edilen Arapça bir kitap yazmıştı... Bu dönemde Delhi'nin atmosferinden yararlanan Hali şiir dinletilerine de katılmaya başlar. Bu dinletilerde Galib'le de tanışır. Hali daha fazla öğrenmek, fikir edinmek ve teşrih için bazı Farsça şiirleri Galib'e açıklattırıyordu.

Bu sohbet ve çalışmalar vesilesiyle artık kendi de şiir yazmaya başlamıştı. Eltaf Hüseyin Hali ilk şiirlerinde ‘Hasta’ mahlasını kullanmıştır.”

- b) Dipti Nezir Ahmed (1836-1912)

“Dipti Nezir Ahmed roman türünün temelini atmış çok önemli bir edebiyatçıdır...” İlk romanı *Mirat-ul Urus*’la kazandığı büyük n Urdu nesrinde hiç kimse kazanamamıştır. Urdu dili’ndeki ustalığı sayesinde Hindistan’ın orta ve st sınıf kadınlarının kullandıkları dil farklılıklarını kitaplarında son derece çarpıcı bir biçimde yansıtımıştır.

Mirat-ul Urus’u sevdiren, önüne n katan olgu, yapıtın yalın bir dille yazılmış olması ve sıradan bir ailenin yaşamını anlatmasıdır. Müslüman bir aileyi konu etmesine rağmen o dönemde Hindu toplumu tarafından da özellikle kadınların çok ilgi ve beğenisini kazanmıştır.

- c) şibli Numani: (1857-1914)

şibli 1898’de Seyyid Ahmed’in ölümünün ardından Haydarabad’da eğitim işlerinin

idareciliğini ve dini okulların müfredat programlarını yapmakla hayatına devam eder. Ancak yönetim işlerinden zevk almaz. Doğduğu yere Azimgarh'a geri döner ve burada 1913 yılında *Dar-ul Musannifin* adıyla bilim ve araştırma idaresini kurar ve malvarlığının tümünü buraya bağışlar. Şibli'nin kurduğu bu seçkin idare alt kıtada hala ilmi eserler yayımlayan bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Şibli vatanına döndükten sonra, 1914 yılında vefat etmiştir.

Bilindiği gibi sonraları yolunu ayırmış olsa da, Şibli de Aligarh hareketine mensup edebiyatçı ve ilim adamıydı. Nesir türünde Şibli'nin iki önemli sıfatı vardı. Birincisi edebiyat eleştiricisiydi. Diğeri ikinci büyük biyografi yazarı olmasıydı. Hali gibi, yazdığı biyografilerin model alınmasını amaçlamıştı. İslah için özellikle ahlakın ıslahı için en doğru ve sahici yöntemin bu olduğuna inanıyordu. Aşağıda kısaca değineceğimiz biyografi türündeki eserlerinde genellikle İslam dünyasının çok önemli bazı şahıslarına yer vermiştir. Bunlarla iyi bir araştırmacı olduğunun yanında iyi bir nesir yazarı olduğunu da kanıtlar.

Tarihi biyografi olarak da nitelendirilebilecek *El-Mamun* adlı eserde ünlü Abbasi halifesi Mamun-ul Reşid'in hayatı anlatılır. Bunun yanında şah ailelerinin durumları işlenir. Ayrıca o dönem Bağdat'ının kültürel ve sosyal yaşamını da aktarması eserin önemli özelliğidir.

El-Gazali , ünlü İslam filozof ve teologu İmam Gazali'nin biyografisini ve tarihi kariyerini anlatan eseridir. Biyografi bölümü zayıf kalan eserde Gazali'nin dinle ilgili çalışılmasını gerekli gördüğü konulara ilişkin görüşlerinin yer aldığı bölüm önemli kabul edilir.

El-Faruk Hz. Ömer'in hayatını anlatan eseridir. Bu eseri yazabilmek için Mısır, Şam ve Anadolu'ya gitmiş, buralardaki kütüphanelerde çalışmalar yapmış ve eseri için kaynak toplamıştı. Hz. Ömer'in yaşamının yanı sıra O'nun idare sistemini, adalet işlerinin işleyişi gibi konuları da ele almıştır. Bu bakımdan da önemli eserleri arasında sayılır.

Siyret-ul Numan Hanefi mezhebinin kurucusu İmam Ebu Hanefi'nin biyografisidir.

Şibli bu eserinde fıkıh sorunlarına da değinmiştir.

Savanih-i Mevlana Rumi, Mevlana Celaleddin Rumi'nin yaşamına dair bir eserdir. Ayrıca *Mesnevi Manevi* adlı eseri de inceleyerek değerlendirmiştir.

Siyret-ul Nebi, Hz. Muhammed'in yaşamını anlattığı eseridir. Ancak iki cildini yazdıktan sonra vefat etmiştir. Eseri Şibli'nin ölümünden sonra Seyyid Süleyman Nedvi tamamlamıştı. Arabistan'ın durumunun ve Kabe'nin tarihçesinin de anlatıldığı bu eser kendi alanı içinde çok önemli kabul edilir.

Beyan-i Hüsrev, Şair Emir Hüsrev Dehlevi'nin yaşamıyla ilgili bilgi veren küçük bir eserdir. Diğer eserleri arasında *İlm-ul Kelam*, *Mekatib-i Şibli*, *Makalat-i Şibli* sayılabilir.

- ç) Muhammed Huseyin Azad (1880-1910)

Muhammed Huseyin Azad Delhi'de 1880 yılında doğdu. Babası Muhammed Bekir Ali o dönem Kuzey Hindistan'ında tanınan bir gazeteciydi. Azad da geleneksel olduğu üzere ilk eğitimini babasından almıştı. Daha sonraları şair olan babasının dostu Muhammed İbrahim

Zevk'le de çalışmış ve onun şiir okuyuşundan etkilenmişti. Bu ilgisini fark eden Zevk ona şiirin tekniklerini öğretmeye başlamıştı. Çok genç yaşlarda Delhi Koleji'nin Arapça derslerine katılmaya başlamıştı. Ayrıca Urdu dilinde riyazi, fizik, tarih, coğrafya derslerini de takip etmişti. Bu dönemde Azad İngilizceyle ilgilenmemiştir. Burada Nezir Ahmed, Zekauallah, Piyare Lal Aşob'la arkadaş olmuştu.

Azad 1857 yılı ayaklanmasında babasını kaybedince, Lakhnov'a gider. Burada bir süre kaldıktan sonra 1864 yılında Lahor'a geçerek buranın eğitim dairesinde çalışmaya başlar. Daha sonra arkadaşı Lal Aşob'un tavsiyesiyle okullar için Arap ve Urdu dilinde kitaplar hazırlamakla görevlendirilir. Bu kitaplar o dönem için başarılı kabul edilmiş ve ilk eğitimde kullanılmıştı. Yetenekleri kısa zamanda onu Pencap Eğitim Dairesi sekreterliğine kadar yükseltmişti. (Bu derneğin açılış konuşmasında şiirden ne anladığını anlatan Azad, şiir eleştirmenlerine göre yeni bir dönemi de başlatmıştı.)

Azad Lahor'da Government Kolej'de Farsça ve Arapça dersler de vermişti. 1887'de kızını

kaybeden Azad akli dengesini yitirdi ve hayatının sonuna kadar da iyileşemedi. 22 Ocak 1910'da doğduğu şehir Delhi'de hayata gözlerini yumdu.

1865 yılında kurulan bu dernekle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ahtar, Selim, *a.g.y.*, s. 205-207.